

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา ถ้ำค้างคาววัดเขาช่องพราน ต.เตาปูน จ.ราชบุรี ซึ่งทีมวิจัยได้นำมาทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ได้แก่การจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) การตีความหมายข้อมูล (Interpretation) และการอธิบายเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Causal Relationship Explanation) ทั้งนี้เมื่อได้ผลและข้อสรุปแล้วจึงนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีการพรรณนาข้อมูล (Descriptive) แบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถ้ำค้างคาววัดเขาช่องพราน

- 1.1 ลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์
- 1.2 ลักษณะของชุมชนเตาปูน (9 หมู่บ้าน)
 - 1.2.1 การตั้งบ้านเรือนและเศรษฐกิจชุมชน
 - 1.2.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม
 - 1.2.3 การปกครอง
- 1.3 กลุ่มอำนาจที่เข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
 - 1.3.1 เจ้าอาวาสและพระวัดเขาช่องพราน
 - 1.3.2 ผู้นำชุมชน (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/อบต.)
 - 1.3.3 ครูใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่โรงเรียนวัดเขาช่องพราน
 - 1.3.4 นายกเทศมนตรีตำบลเขาขวาง
 - 1.3.5 สกต.เตาปูน(ตำรวจท่องเที่ยว)
 - 1.3.6 หัวหน้าเขตและเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาช่องพราน
 - 1.3.7 กรรมการวัด

ส่วนที่ 2 กระบวนการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพราน

- 2.1 กระบวนการสื่อสารภายในชุมชน
- 2.2 กระบวนการสื่อสารภายนอกชุมชน
- 2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ส่วนที่ 3 : แนวทางการพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้กรอบการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิเคราะห์

ส่วนที่ 1 : ลักษณะการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถ้ำค้างคาววัดเขาช่องพราน จ.ราชบุรี

ประวัติความเป็นมาของวัดเขาช่องพราน

ข้อมูลจากหนังสืออนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพหลวงจรัสเลขการ(จรัส ปันยารชุน,2529) ระบุว่าวัดเขาช่องพรานเป็นวัดเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์สร้างขึ้นบริเวณเชิงเขาสองลูกที่เชื่อมกัน ในสมัยโบราณชื่อนี้เป็นที่ให้นายพรานมาตั้งยิงสัตว์กันเป็นประจำจึงเรียกกันว่า "เขาช่องพราน" ต่อมาหลังจากนั้นกว่า 100 ปีพระยาเทพประขุน(ต้นตระกูลปันยารชุน)ซึ่งบ้านเดิมอยู่ที่วัดคงคา อำเภอโพธารามได้ไปสร้างวัดเขาช่องพรานในตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรีห่างจากตัวอำเภอไปทางทิศตะวันตก 10 กิโลเมตรซึ่งแต่ก่อนเส้นทางคมนาคมไม่มี การเดินทางต้องเดินไปตามคันทนา จากอำเภอเดินไป 2 ชั่วโมงเศษไม่มีเส้นทางคมนาคมและเต็มไปด้วยป่าและสัตว์ป่าที่วัดเขาช่องพรานนี้มีถ้ำพระนอนใหญ่ และพระพุทธรูปสมัยต่างๆ อยู่ในถ้ำจำนวนมาก

1.1 ลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพรานหรือที่นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศรู้จักกันอย่างดีในชื่อ "ถ้ำค้างคาวร้อยล้าน" ถือว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียงมาก ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ต.เขาขวาง อ.เตาปูน จ.ราชบุรี โดยถ้ำตั้งอยู่ในพื้นที่ของวัดเขาช่องพรานซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 77 ไร่ นับเป็นเขตห้ามล่าที่มีค้างคาวมากที่สุดในประเทศ(ข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารราชการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำค้างคาว และเขาช่องพราน จ.ราชบุรี)

ลักษณะพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำค้างคาวเป็นถ้ำที่เกิดจากหินปูนของเขาสองช่องพราน คล้ายห้องโถงใหญ่มีหินงอกหินย้อยเหมือนถ้ำทั่วๆ ไปอยู่ทางทิศใต้ของเขาสองช่องพราน กว้างประมาณ 50 เมตรยาวประมาณ 100 เมตรลึกประมาณ 40 เมตรส่วนเขาช่องพรานมีสภาพเป็นเขาเล็กๆ ยอดสูงประมาณไม่เกิน 180 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง บริเวณรอบๆ เขามีต้นไม้ขึ้นหนาแน่นแต่อยู่ในสภาพแคระแกรนเนื่องจากเป็นภูเขาหินปูน มีเนินเขาเล็กๆ อยู่ในบริเวณวัด สูงประมาณ 10 เมตร

มีถ้ำซึ่งมีค้างคาวอาศัยอยู่จำนวนมากนับล้านๆตัว บริเวณรอบๆเป็นเขา หุ่นา ไร่อ้อย และบางส่วนเป็น หุ่น้า อากาศค่อนข้างร้อน แห้งแล้ง มีช่วงฤดูหนาวและฤดูฝนสั้น อุณหภูมิภายในถ้ำประมาณ 25-30 องศาเซลเซียส (หนังสือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า,2542: 102) ลักษณะการบินของค้างคาวจะออกจากถ้ำพร้อมกันเป็นฝูงนับหลายล้านตัวเป็นสายสีดำทอดยาวไปในท้องฟ้ากลายเป็นสิ่งดึงดูด นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมถ้ำค้างคาวมากขึ้น

จุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวคือจำนวนค้างคาวที่กล่าวกันว่า มีค้างคาวอาศัยอยู่ถึง 17 ชนิด และมีจำนวนมากกว่าร้อยล้านตัว(สุจิตร์งานมหัสจรรย์ค้างคาวร้อยล้าน,2541:10)ซึ่งจะบินออกหากินเป็นฝูงแลดูสวยงาม ในช่วงเวลา17.00น-18.30น. เป็นประจำทุกวันทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้ง ประชาชนในบริเวณใกล้เคียงและจากต่างถิ่นนิยมมาเฝ้าดูฝูงค้างคาวจำนวนมากศาลอีกทั้งยังมี นักวิจัย นักวิชาการที่สนใจมาทำการศึกษาค้นคว้าทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ

ในบริเวณวัดนอกจากจะมีถ้ำค้างคาวร้อยล้านแล้ว บริเวณใกล้เคียงยังมีถ้ำพระนอนซึ่งเป็น ถ้ำขนาดเล็กกว่ามีพื้นที่เชื่อมต่อกับถ้ำใหญ่ มีค้างคาวอาศัยอยู่แต่ไม่มากเท่าถ้ำใหญ่ บริเวณใกล้เคียง ยังมีซากปรักหักพังของสถาปัตยกรรมเขมรโบราณซึ่งเล่าขานกันว่าเป็นที่พักพิงของพม่าครั้งบุกเข้ามาตีกรุง ศรีอยุธยา

บริเวณวัดด้านทางเข้าจะเป็นที่ตั้งของศูนย์อำนวยการการท่องเที่ยววัดเขาช่องพรานซึ่ง ได้รับงบประมาณการก่อสร้างจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผ่านเทศบาลตำบลเขาขวางซึ่งจะเป็นผู้เข้ามาดูแลศูนย์ฯ ด้วยการจัดหาบุคลากรมาคอยให้คำปรึกษาเรื่องการท่องเที่ยว โดยทางวัดซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่จะเป็นผู้ถือใบอนุญาต มีกรมอนุรักษ์สัตว์ป่าซึ่งมีสถานที่ทำงานเป็นทางการอยู่ฝั่ง ตรงข้ามถนนรับผิดชอบดูแลพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำค้างคาววัดเขาช่องพราน ทั้งนี้การบริหารจัดการทางวัดเขาช่องพรานได้ตั้งคณะกรรมการอำนวยการท่องเที่ยวขึ้นมาดูแล โดยได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนวัดเขาช่องพราน ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดด้านในเช่นกัน

1.2 ลักษณะของชุมชนในพื้นที่เตาปูน

1.2.1) การตั้งบ้านเรือนและเศรษฐกิจชุมชน

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำค้างคาว เป็นพื้นที่ของวัดเขาช่องพราน มีโรงเรียนวัดเขาช่องพราน สถาปนาณาม้อยอยู่ในพื้นที่ และร้านค้าซึ่งได้เช่าพื้นที่ของวัด โดยชุมชนรอบวัดเขาช่องพรานได้แก่หมู่ 2 และหมู่4 ส่วนชุมชนรอบนอกพื้นที่เขาช่องพรานได้แก่หมู่1,3,5,6,7,8,และ 9 โดยทั้ง 9 หมู่บ้าน ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ทำนา เพาะเห็ด ทำสวน เลี้ยงไก่ เลี้ยงโคนม และมีอาชีพเสริมคือรับจ้างทั่วไปได้แก่ เย็บตุ๊กตา จับไก่ไล่แข่ง โภยมูลค้างคาว ฯลฯ

ทั้งนี้ วงจรชีวิตของชาวบ้านในชุมชนมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเกือบตลอดปี โดยมีอาชีพหลักคือ ทำนา 9 เดือน ตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงธันวาคม ทำสวน ทำไร่และเลี้ยงสัตว์ตลอดปี นอกจากนี้ยังมีอาชีพเสริมได้แก่ เย็บผ้า ทำน้ำพริก ค้าขาย รับจ้างทั่วไปและโกยซี่ค้ำคาว

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นไปในทิศทางเดียวกับชุมชนชนบทไทยทั่วไปคือส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวยกพื้น ปลูกอยู่ติดกันเป็นหย่อมๆ สลับทุ่งนา และสวนมะพร้าว สวนมะม่วง

ตารางที่ 1 : แสดงวงจรชีวิต อาชีพของชาวบ้านในชุมชนวัดเขาช่องพราน ต.เตาปูน (Labors Seasoning)

กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทำนา	-	-	-	*	*	*	*	*	*	*	*	*
ทำสวน	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ทำไร่	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
เลี้ยงสัตว์-วัวนม	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
เย็บผ้า	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ทำน้ำพริก	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ค้าขาย	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
รับจ้างทั่วไป	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
โกยซี่ค้ำคาว	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

หมายเหตุ สํารวจข้อมูลโดยทีมวิจัยเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2546

เครื่องหมาย + หมายถึงมีการดำเนินกิจกรรมในช่วงนั้นๆ

เครื่องหมาย - หมายถึงไม่มีกิจกรรมนั้นๆ

1.2.2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมของทีมวิจัย ซึ่งได้สังเกตพฤติกรรมของคนในชุมชนในวันพระซึ่งเป็นวันที่ชาวบ้านจะมาร่วมชุมนุมที่วัดเพื่อทำบุญและฟังเทศน์โดยช่วงกลางคืนจะมีอุบาสิกามาถือศีลและปักค้ำคั้นที่วัด พบว่าชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานและดอกไม้ธูปเทียนมาจากบ้าน ส่วนใหญ่เดินทางมาโดยรถจักรยานยนต์ เมื่อมาถึงจะพูดคุยกับพระรูปที่ตนคุ้นเคย เดินคุยกันเองกับคนที่รู้จัก จากนั้นจะแยกย้ายนั่งตามมุมต่างๆของศาลาวัด บริเวณที่จะประกอบพิธี

บุญ โดยแยกกันนั่งเป็นหมู่บ้านอย่างชัดเจน ซึ่งน่าจะมาจากความคุ้นเคยกันเองมากกว่าคนในหมู่บ้านอื่น

นอกจากนี้ยังพบว่า เป็นชุมชนชนบทที่เอื้อเพื่อ ยึดมั่นและศรัทธามีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางเพราะจากคำบอกเล่าของพระในวัดบอกว่า “ชาวบ้านจะมาชุมนุมกันทุกวันพระมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่ละบ้านจะนำอาหารมาเอง”

เอกลักษณ์ที่เด่นชัดของวัดเขาช่องพรานคือเป็นวัดมอญซึ่งได้ชื่อว่าเคร่งครัดในกิจวัตรปฏิบัติกว่าวัดไทยทั่วไป ในวันปกติจะไม่มีอุบาสิกามาช่วยงานครัวหรืองานวัด ยกเว้นวันพระเท่านั้นที่ชาวบ้านเชื้อสายมอญจะเข้ามาร่วมทำกิจให้วัด เช่น จัดอาหารคาวหวาน ถวาย และอยู่ถือศีลโดยพักแรมที่ศาลาวัด 1 คืน

ที่น่าสังเกตคือชาวบ้านจะรับศีลรับพรจากพระด้วยการฟังพระสวดก่อน โดยนั่งพับเพียบอยู่ในบริเวณศาลาวัด เมื่อพระสวดจบจะทยอยกันลงมาเข้าคิวตักบาตรที่ด้านข้างศาลาวัด แล้วจึงนำเศษข้าวและอาหารที่เหลือไปโปรยเป็นทานให้นกและไก่ ซึ่งแตกต่างจากประเพณีไทยดั้งเดิมที่จะตักบาตรก่อนแล้วจึงรับศีลรับพรจากพระ

เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวมอญที่สะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรม ณ วัดเขาช่องพรานคือมีเสาธงสำหรับติดธงตะขาบซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของวัดมอญ ประเพณี”หล่อเทียนเข้าพรรษา”ก็เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ชาวบ้านบริเวณ ต.เตาปูนให้ความสำคัญ โดยทางวัดจะนำเทียนเก่าเหลือใช้มาตัดเจียนเป็นก้อนเล็กๆ ตักกระทะใบใหญ่จนร้อนให้ชาวบ้านมาช่วยกันหล่อเทียนด้วยการเอาเทียนก้อนไปกวนในกระทะจนเหลวเป็นเนื้อเดียวกัน จากนั้นตัดใส่แท่งหล่อเทียนที่ทางวัดเตรียมไว้ มีความกว้างของศูนย์กลางประมาณ 4 นิ้ว สูงประมาณ 1.20 เมตร ชาวบ้านก็จะเวียนกันมาช่วยหล่อเทียน บางคนนำข้าวของมาถวายสังฆทาน อาทิ ผ้าสบง เทียนพรรษา หลอดไฟ และปัจจัย เป็นต้น

ประเพณีออกพรรษาดักบาตรเทโว

ส่วนประเพณีที่สืบทอดกันมาอีกประเพณีหนึ่ง หลวงพี่แป๊ะพระในวัดและอดีตชาวบ้านผู้จงรักต่อวัดเขาช่องพราน กล่าวว่า “ทำแล้วดีมากนอกจากคิดถนนใหญ่ยังมีภูเขาสูงซึ่งชาวบ้านจะมาร่วมตัวกันทำบุญที่เรียกว่าตักบาตรเทโวในช่วงออกพรรษา พระก็จะเดินลงมาจากเขาตามขั้นบันไดมีชาวบ้านคอยยื่นตักบาตรดูสวยงามคนจะเยอะมาก....”

แหล่งที่เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนในลักษณะพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) นอกเหนือจากวัดแล้วก็ได้แก่ ร้านขายของในหมู่บ้าน และบ้านของผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ทั้งนี้หมู่บ้านใดใกล้วัดไหนก็จะทำบุญที่วัดนั้น

วัฒนธรรมและประเพณีอันสำคัญได้รับอิทธิพลจากชุมชน 2 ฝ่าย คือ ไทย-มอญและไทย-ไทย โดยประเพณีต่างๆที่วัดเขาช่องพรานจะสะท้อนวัฒนธรรมของมอญชัดเจนเนื่องจากเป็นวัดมอญ โดยมีกิจของสงฆ์ดำเนินไปตามปกติเช่นวัดในพระพุทธศาสนาทั่วไป มีการตักบาตร หล่อเทียนเข้าพรรษา สงกรานต์ ลอยกระทง เป็นต้น แต่หลังจากการทำพิธีทางศาสนาแล้วจะมีการสวดมอญเพิ่มเข้าไปด้วย

ส่วนบริเวณวัด จะมีการติดรูปหงส์และธงตะขาบซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของวัดมอญ

วัฒนธรรมหนึ่งที่สำคัญและชาวบ้านเชื้อสายมอญปฏิบัติกันเป็นวัตรประจำ ก็คือการทำบุญ ตักบาตรที่วัดทุกวันพระ และหากมีเทศกาลสำคัญ เช่น เข้าพรรษา จะมีอุบาสิกามาถือศีล และพักค้างคืนที่วัดเขาช่องพราน

1.2.3) การปกครอง

ชุมชนทั้ง 9 หมู่บ้านอยู่ภายใต้การปกครองของเทศบาลตำบลเขาขวาง ผู้วิจัยได้ศึกษาชุมชนใน ต.เตาปูน ซึ่งมีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ดังนั้นแต่ละหมู่บ้านจึงมีการปกครองโดยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในแต่ละหมู่ โดยแต่ละหมู่จะมีการรวมกลุ่มกันขึ้นตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จัดตั้งขึ้น ทั้งนี้จะมีกลุ่มที่จัดขึ้นมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นกับความกระตือรือร้นของผู้นำและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้วย อนึ่งทั้ง 9 หมู่บ้านอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกำนันสำเนียง สิทธิกุล ซึ่งมีบ้านพักอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2

หมู่ที่ 1 ผู้ใหญ่ประยูร ยศบรรดาศักดิ์

หมู่ที่ 2 ผู้ใหญ่เลอ อมร

หมู่ที่ 3 ผู้ใหญ่ฉ่ำ เกียรติสำอาง

หมู่ที่ 4 ผู้ใหญ่บ้านแล หุ่นโกน

หมู่ที่ 5 ผู้ใหญ่สำเนียง ขำเจริญ

หมู่ที่ 6 ผู้ใหญ่สุวิทย์ รักทอง

หมู่ที่ 7 ผู้ใหญ่ไฝ แต่งกลัด

หมู่ที่ 9 ผู้ใหญ่อุทัย แป้นกลัด

กลุ่มอำนาจที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

- 1) เจ้าอาวาสและพระวัดเขาช่องพราน
- 2) ผู้นำชุมชน (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/อบต.)
- 3) ครูใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่โรงเรียนวัดเขาช่องพราน

- 4) นายเทศมนตรีตำบลเขาขวาง
- 5) สกต.เตาปูน(ตำรวจท่องเที่ยว)
- 6) หัวหน้าเขตและเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาช่องพราน
- 7) กรรมการวัด

สำหรับกลุ่มที่มีชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมด้วยมักเป็นกลุ่มที่มีหน่วยงานรัฐเป็นผู้กระตุ้น และมีผลประโยชน์กับชาวบ้านโดยตรงเช่น กองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ

กลุ่มที่ค่อนข้างเข้มแข็งจะเป็นกลุ่มที่ผู้นำกระตือรือร้น จัดตั้งกลุ่มย่อยๆเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน เช่น กลุ่มหมู่ที่ 9 ผู้ใหญ่อุทัย เป็นกัลกนัับเป็นหมู่ที่มีการรวมกลุ่ม หลายกลุ่ม และค่อนข้างเข้มแข็ง มีชาวบ้านเข้าร่วมจำนวนมาก ทำให้มีกิจกรรมออกมาต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหมู่ที่ 9 เดิมเคยเป็นหมู่บ้านที่มีปัญหาเรื่องยาเสพติดค่อนข้างรุนแรงติดอันดับต้นๆของจังหวัดราชบุรี ดังนั้นการฟื้นฟูชุมชนจึงต้องกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมและความเฟื่องฟูทางเศรษฐกิจ

ทั้งนี้การรวมกลุ่มของชาวบ้านภายใต้การนำของผู้เ้าทางความคิดอย่างเป็นทางการคือ ผู้ใหญ่บ้าน จึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงพฤติกรรมของคนในชุมชนอย่างชัดเจน เช่น ชมรมไก่อชน สะท้อนถึงความชอบด้านการพนันขันต่อซึ่งเป็นพฤติกรรมที่พบได้ทั่วไปในสังคมชนบทของไทย

จากการตั้งชมรมต่างๆของหมู่ 9 ดังที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนเนื่องจากเห็นถึงผลประโยชน์ที่ตนพึงได้รับ ทั้งการสร้างงานและรายได้ ตลอดจนนำมาซึ่งสภาพทางสังคมที่มั่นคง อีกทั้งยังมีความสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ในหมู่ที่ 9 คือชอบอบายมุข แต่ในทางกลับกันผู้นำของชุมชน

อนึ่งกลุ่มที่เข้มแข็งยังเป็นกลุ่มที่ผู้นำมีความรู้ค่อนข้างดีคือเฉลี่ยมีการศึกษาสูงกว่าชาวบ้านทั่วไปในชุมชนของตน เช่น หมู่ที่ 4 ผู้ใหญ่บ้านคือผู้ใหญ่แล หุ่น โคน จบการศึกษา ปวช. ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่จบ ป.4 และ ป.6

ในกรณีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพราน จ.ราชบุรีจากหลักฐานของทางราชการพบว่าถ้ำค้างคาวตั้งอยู่ในบริเวณวัด พื้นที่ดังกล่าวจึงถือเป็นธรณีสงฆ์อันเป็นทรัพย์สินสมบัติของแผ่นดินซึ่งอยู่ภายใต้สิทธิครอบครอง และการควบคุมดูแลจัดการของเจ้าอาวาสวัดเขาช่องพรานในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรม ดังนั้นในกรณีนี้เจ้าอาวาสจึงกลายเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการควบคุมดูแลการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากถ้ำค้างคาว โดยเฉพาะการเก็บขี้ค้างคาว

ส่วนการดูแลพื้นที่วัดเขาช่องพรานเป็นความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่จากสำนักงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพราน ซึ่งบริเวณสำนักงานตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามวัดเขาช่องพราน ภายในบริเวณวัดยังมีโรงเรียนประถมซึ่งได้รับงบประมาณ

สนับสนุนจากวัดเขาช่องพรานอย่างต่อเนื่อง โดยล่าสุดได้รับงบประมาณในการสร้างโรงเรียน
ประมาณ 7 ล้านบาท

ลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนใกล้เคียงประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแล

ส่วนที่ 2 : กระบวนการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิง นิเวศ ถ้ำค้างคาว วัดเขาช่องพราน

2.1 กระบวนการสื่อสารภายในชุมชน

ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า ศูนย์รวมของชุมชนได้แก่วัด และบ้านของผู้นำหมู่บ้าน
สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่แนบแน่นและมีประสิทธิผล
นอกจากนี้มีการใช้สื่อคือ เสียงตามสายในแต่ละหมู่ ป้ายประกาศที่หน้าบ้านผู้ใหญ่ บริเวณวัด
เป็นหลัก

2.2 กระบวนการสื่อสารภายนอกชุมชน

มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ กรมอนุรักษ์ ททท. สกต.เตาปูน อบต. เทศบาลตำบลเขาขวาง
โรงเรียนวัดเขาช่องพราน

2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำค้างคาว วัดเขาช่อง พราน

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วยกระบวนการดังนี้ คือมีส่วนร่วมในการคิด
วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตาม ตรวจสอบ และ บำรุงรักษาทรัพยากร
ซึ่งจากการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้เกิดผล 3 ประการคือ

การกระจายรายได้สู่ชุมชน ยกกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและ การกลับมา
บำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว

จากแนวคิดข้างต้นจึงจำเป็นต้องกล่าวถึง ผลประโยชน์จากถ้ำค้างคาวซึ่งนำมาซึ่งเรื่องราว
หลากหลาย นำติดตามเริ่มจากการจัดการ"ถ้ำค้างคาว"ของวัดซึ่งแบ่งเป็น 3 ยุคตามคำบอกเล่าของ
ชาวบ้านในชุมชนเตาปูนคือ ยุคชาวบ้านเบ็ดเสร็จ ยุคเจ้าอาวาสเบ็ดเสร็จและยุคปัจจุบัน ทั้งนี้
ผู้วิจัยขอเล่าย้อน ไปถึงเรื่องถ้ำค้างคาวเพื่อนำเข้าสู่ยุคของการจัดการ

ค้ำคาวนานาชนิดได้เข้ามาอาศัยอยู่ในถ้ำค้ำคาวเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งไม่ปรากฏแน่ชัดว่า ค้ำคาวเริ่มอพยพเข้ามาอยู่ตั้งแต่เมื่อใด ทั้งนี้นับตั้งแต่มีการสร้างวัดเขาช่วงพรานขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2457 ก็พบว่ามียักษ์ค้ำคาวอาศัยอยู่ในถ้ำค้ำคาวเป็นจำนวนมากแล้ว แต่เดิมเมื่อครั้งที่ถ้ำค้ำคาวยังไม่เป็นที่รู้จักและไม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อของจังหวัด ชาวบ้านส่วนหนึ่งมักจะเข้าไปที่ถ้ำค้ำคาวเพื่อยิง ค้ำคาวแล้วนำไปขายตามร้านอาหารสำหรับนำไปประกอบอาหารขาย ต่อมาก็มีชาวบ้านบางคน ลองนำขี้ค้ำคาวไปใช้ป็นปุ๋ยใส่พืชปรากฏว่าได้ผลผลิตดี จึงได้มีการโคยขี้ค้ำคาวมาใช้ในการเกษตรกรรมแล้วก็มีคนนำไปขาย ซึ่งในสมัยก่อนนั้นขี้ค้ำคาวขายกันในราคาลังละ 1-2 สตางค์ เท่านั้น แล้วค่อย ๆ ขึ้นราคาเป็น 3 สตางค์ เป็นห้าสิบสตางค์ จนกระทั่งกลายเป็นถึงละ 1 บาท (พระครูวิสุทธาธิคุณ, สัมภาษณ์ 13 สิงหาคม 2546)

การเก็บขี้ค้ำคาวไปขายให้แก่ชาวไร่ชาวนาเริ่มต้นอย่างเป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะในสมัยหลวงปู่โต๊ะเป็นเจ้าอาวาสวัดเขาช่วงพราน โดยเริ่มจากนาย โมนที่เป็นผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้น และเป็นกรรมการวัดคนหนึ่งด้วย ได้ติดต่อเพื่อนจากอำเภออัมพวามาซื้อขี้ค้ำคาวนำไปขายต่อให้แก่ ชาวนาชาวไร่ ซึ่งในช่วงนั้นมีการขนขี้ค้ำคาวกันทางเรือ ทั้งนี้พระครูวิสุทธาธิคุณเจ้าอาวาสวัดเขา ช่วงพรานในปัจจุบันได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“.....โยมอุปถัมภ์ โมนมีเพื่อนอยู่อัมพวาจึงไปติดต่อเพื่อนำขี้ค้ำคาวไปฝากขาย เมื่อเพื่อนตกลงช่วยขายทางวัดจึงช่วยกันขนขี้ค้ำคาวขึ้นเรือไปขายที่อัมพวา แต่คนแถวนั้นไม่ซื้อบอกว่าขี้ค้ำคาววัดเขาช่วงพรานไม่ดี ไม่ใช่ขี้ค้ำคาว อุปถัมภ์ โมนเลยทำให้เอาขี้ค้ำคาวที่นำมาไปเทียบดูกับ ขี้ค้ำคาวในถ้ำทางโน้นตกลงและนำมาเทียบที่วัดจึงเชื่อว่าเหมือนกัน..... หลังจากนั้นก็ซื้อเหมาทั้ง ถ้ำเรือตอนนั้นถึงละ 6 บาท ต่อจากนั้นเขาก็ซื้อเพียงผู้เดียว ห้ามขายให้คนอื่นทางวัดก็ตกลง พอ นำหลากก็จะนำเรือใหญ่มาขนเป็นประจำทำอยู่หลายปี.....”

แต่เดิมก่อนยุคหลวงปู่โต๊ะเป็นเจ้าอาวาส ชาวบ้านผู้ใดต้องการเก็บขี้ค้ำคาวก็เข้าไปเก็บได้ โดยไม่มีการหวงห้าม ไม่มีเกณฑ์ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาและวัดก็ไม่ได้ประโยชน์ใด ๆ ดังนั้น หลวงปู่โต๊ะจึงได้ทำการปิดปากถ้ำ และเปิดเฉพาะวันที่มีการเก็บขี้ค้ำคาว โดยทางวัดจะจ้างชาวบ้านใน ชุมชนเข้าไปโคยและเก็บขี้ค้ำคาวแล้วนำมากองไว้จนถึงเวลาปิดถ้ำ จากนั้นจะมีกรรมการวัดชุด หนึ่งมาทำการนับว่าแต่ละคนโคยขี้ค้ำคาวได้มากน้อยเพียงใด แล้วทางวัดก็จะจ่ายเงินค่าจ้างให้ ส่วนขี้ค้ำคาวจะถูกนำไปเก็บในยุ้งฉางรอผู้มาซื้อ ซึ่งในสมัยก่อนจะล่องเรือมาซื้อ

ต่อมาในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของพระครูวิสุทธาธิคุณเป็นเจ้าอาวาสได้มีการเปลี่ยนแปลง วิธีการและเงื่อนไขในการเก็บและขายขี้ค้ำคาวใหม่ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการจัดการ ผลประโยชน์เกี่ยวกับขี้ค้ำคาวจะกล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

ทั้งนี้ในการเก็บซื้อค้ำวางขายในปัจจุบัน วัดยังคงให้สิทธิชาวบ้านในชุมชนมาลงซื้อแล้วทำการเก็บซื้อค้ำวางมาให้วัด โดยจ่ายค่าจ้างถึงละ 20 บาท จากนั้นวัดจะนำไปขายในราคาถึงละ 120 บาท ซึ่งจะทำให้การเก็บและขายซื้อค้ำวางเฉพาะวันเสาร์เท่านั้น การขายจะมีกรรมการขายมูลค้ำวางทำหน้าที่ควบคุม และเงินที่ได้จากการขายก็จะส่งมอบให้กรรมการวัดอีกชุดหนึ่งทำการตรวจนับแล้วจึงนำไปฝากธนาคารในชื่อบัญชีของวัด และการนำมาใช้จ่ายจะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลการเบิกจ่ายโดยเจ้าอาวาสวัด

ส่วนรายได้จากการขายซื้อค้ำวางนั้น จากการตรวจสอบเอกสารสรุปรายรับ-รายจ่ายของวัด ในปี พ.ศ.2545 พบว่ามีรายได้จากการขายซื้อค้ำวางรวมทั้งสิ้น 3,066,619 บาท ซึ่งมีค่าใช้จ่ายเป็นค่าขนซื้อค้ำวางและเบี่ยเลี้ยงตอบแทนคณะกรรมการรวม 625,195 บาท ซึ่งเมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วปรากฏว่าวัดยังมีผลกำไรจากการขายซื้อค้ำวางสูงถึง 2,441,424 บาท ซึ่งชี้ให้เห็นว่ารายได้จากการขายซื้อค้ำวางในแต่ละปีมีจำนวนไม่น้อย ซึ่งเมื่อเฉลี่ยรายได้จากการขายซื้อค้ำวางของปี พ.ศ.2545 ทั้งปีเป็นรายเดือนพบว่ามียาได้เฉลี่ยเดือนละ 2 แสนกว่าบาททีเดียว

อย่างไรก็ตาม รายได้ดังกล่าวข้างต้นเป็นยอดรายได้-รายจ่ายที่ได้จากเอกสารสรุปยอดเงินประจำปีของวัดประกอบการประชุมคณะกรรมการวัด จากการสังเกตภาคสนามเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2546 พบว่าในวันดังกล่าวมีผู้มาจองคิวเข้าซื้อเพื่อรอซื้อซื้อค้ำวางทั้งหมด 21 คิว รวม 70 คน และได้โควตาคนละ 2 กระสอบ รวมเป็น 140 กระสอบ ซึ่งวัดขายกระสอบละ 360 บาท คิดเป็นเงินเท่ากับ 50,400 บาท และยังมีเหลือซื้อค้ำวางอีก 33 กระสอบจากการแบ่งโควตาแล้ว ทางวัดจึงเปิดประมูลซื้อค้ำวาง 33 กระสอบที่เหลือ โดยรอบแรก 20 กระสอบมีผู้ประมูลได้ในราคากระสอบละ 450 บาท คิดเป็นเงิน 9,020 บาท และรอบสอง 13 กระสอบมีผู้ประมูลได้ในราคา 432 บาทต่อกระสอบ คิดเป็นเงิน 5,616 บาท รวมเงินรายได้ก่อนหักค่าใช้จ่ายจากการขายซื้อค้ำวางประจำสัปดาห์นี้ทั้งหมดเป็นเงิน 65,036 บาท ดังนั้น หากใช้ตัวเลขดังกล่าวเป็นฐานคำนวณรายได้ทั้งปีก็จะได้ประมาณ 3,400,000 บาท ทั้งนี้ยังไม่รวมการขายปลีกให้แก่นักท่องเที่ยวและชาวไร่ชาวนาย่อยในวันที่มีตลาดนัดซึ่งเป็นวันเสาร์-อาทิตย์ และวัดหยุดนักขัตฤกษ์ ซึ่งวัดจะนำซื้อค้ำวางใส่ถุงขายปลีกในราคาถึงละ 20 บาท ในแต่ละงวดก็จะมีรายได้เพิ่มอีกราวหมื่นบาท ประเมินทั้งปีก็น่าจะมีรายได้จากการขายปลีกซื้อค้ำวางเพิ่มอีกปีละแสนกว่าบาทจากการขายโดยปกติ

ส่วนที่ 3 : แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้กรอบการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากผลประโยชน์ "มหาศาล" ของซื้อค้ำวางนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแข็งขัน เห็นได้ชัดจากเรื่องผลประโยชน์อื่น ๆ ที่เกิดจากถ้าค้ำวางซึ่งก็คือ การที่ถ้าค้ำวางได้กลายเป็น

สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้บรรจุเป็นแหล่งท่องเที่ยวแนะนำตามโครงการ “Unseen Thailand” ก็ยังทำให้ถ้ำค้างคาวมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากขึ้น และมีผู้มาเที่ยวถ้ำค้างคาวกันมากขึ้น โดยทั่วไปจะมาเที่ยวชมวิถีชีวิตของค้างคาว โดยเฉพาะในช่วงเย็นถึงพลบค่ำที่ฝูงค้างคาวบินออกจากถ้ำไปหากินพร้อมกันนับหลายล้านตัว ฝูงค้างคาวจะบินออกมาเป็นสายสีดำยาวและพลิวไปในอากาศซึ่งดูสวยงามและน่ามหัศจรรย์เป็นอย่างมาก จึงกลายเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมกันเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้จากการเก็บรวบรวมสถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมถ้ำค้างคาวโดยสำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดเขาช่องพราน พบว่าในปี พ.ศ.2545 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวที่บริเวณถ้ำค้างคาวโดยเฉลี่ยเดือนละ 5,500 คน และในปี พ.ศ.2546 โดยเฉลี่ยเดือนละ 7,200 คน เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 31 โดยสรุปแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมถ้ำค้างคาวประมาณ 60,000 คนขึ้นไป

ดังนั้น จากการที่ถ้ำค้างคาวกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ทำให้เกิดผลประโยชน์ต่อวัดและชุมชนในด้านอื่น ๆ อีกมากมาย ในส่วนของวัดเขาช่องพรานก็มีรายได้จากการขายจี๊ค้างคาวใส่ถุงให้นักท่องเที่ยวในราคาถุงละ 20 บาท และขายของที่ระลึกอื่น ๆ รวมทั้งมีรายได้จากการให้เช่าพื้นที่บริเวณสำหรับขายสินค้าต่าง ๆ หรือจัดตลาดนัด ซึ่งจากเอกสารสรุปยอดรายรับ-รายจ่ายของวัดในปี พ.ศ.2545 พบว่า วัดเขาช่องพรานมีรายได้จากการให้เช่าที่สำหรับเป็นร้านค้าและขายของในตลาดนัดเป็นเงิน 226,000 บาท ซึ่งก็เป็นรายได้อีกหนึ่งทางหนึ่งของวัดที่เป็นผลประโยชน์อันเกี่ยวเนื่องกับถ้ำค้างคาว

ในส่วนของชุมชนนอกจากชาวบ้านกลุ่มหนึ่งจะมีรายได้จากการโกยจี๊ค้างคาวให้วัดแล้ว จากการที่ถ้ำค้างคาวกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ทำให้ชาวบ้านหลายรายมีรายได้จากอาชีพเสริมด้วยการทำการค้าขายสินค้าต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยวในวันที่จัดตลาดนัด ซึ่งจากการสังเกตภาคสนามพบว่าสินค้าที่วางขายอยู่บริเวณหน้าวัดหรือลานค้าของวัดมีมากมายหลากหลายชนิด ได้แก่ พระพุทธรูป รูปหล่อหลวงพ่อโสธร พระเครื่อง รูปพระแขวนหน้ารถ รูปใบโพธิ์ น้ำมันเหลือง และเสื่อที่ระลึก ซึ่งสินค้าเหล่านี้มีทั้งในลักษณะที่พ่อค้าแม่ค้านำมาขายเอง หรือฝากทางวัดเขาช่องพรานขาย เช่น น้ำมันเหลืองฝากขาย วัดจะได้ค่าฝากขายขวดละ 20 บาท หรือเสื่อที่ระลึกวัดจะได้ค่าฝากขายตัวละ 30 บาท

นอกจากนี้ในชุมชนมีชาวบ้านอีก 1 รายเกิดความคิดสร้างสรรค์และอาศัยจากการที่เคยมีอาชีพเป็นช่างตัดเย็บตุ๊กตา จึงได้ออกแบบและตัดเย็บตุ๊กตาผ้ารูปค้างคาวขายให้นักท่องเที่ยว โดยเช่าที่วัดเป็นร้านค้าย่อยขายปลีกตุ๊กตาค้างคาวดังกล่าว ทั้งยังมีการขายส่งให้กับลูกค้าภายนอกที่มาสั่งทำเป็นระยะ ๆ อีกด้วย ซึ่งปัจจุบันหลังจากที่มิวิจัยได้สัมภาษณ์นางสาววิกรานต์แล้วได้

แนะนำให้จดลิขสิทธิ์ชื่อ"วิกิรานต์ค้ำคาวร้อยล้าน"ทำให้นางสาววิกิรานต์เห็นด้วยและได้จดลิขสิทธิ์เรียบร้อยแล้ว

"ไม่ได้มาฝากขายที่วัด เพราะเกรงใจ ก็เลยมาตั้งแผงทุกเสาร์ที่ตลาดนัดหน้าวัด ก็ขายดีทำไม่ทัน..."นางสาววิกิรานต์เล่าด้วยใบหน้าเปื้อนยิ้มแห่งความภูมิใจที่มีนักท่องเที่ยวเห็นคุณค่างานฝีมือที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งยังสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำแก่ครอบครัวเธอ

ย้อนกลับมาเรื่องจีค้ำคาวซึ่งมีกลุ่มผลประโยชน์ได้เสนอแนะให้ทำหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

"เทศบาลฯเสนอนโยบายเกี่ยวกับการทำหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์คือป้อนจากมูลค้ำคาวโดยขอความสนับสนุนจากวัดในการให้มูลค้ำคาว แต่พระบอกว่าคงจะไม่ให้เพราะมีชื่อเสียงอยู่แล้ว และวัดก็ทำเองได้"(สัมภาษณ์หลวงพี่แป๊ะวันที่ 30 กรกฎาคม 2546)

"ไม่ได้เอาตัวเองเป็นหลักแต่ยึดความถูกต้อง รัก-ซังเป็นธรรมดาของโลก นายกเทศบาลคนปัจจุบันก็ก้าวก้าววัด วัดมีเจ้าอาวาสมีกรรมการอย่าก้าวก้าวกัน"เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันกล่าวสนับสนุนคำพูดพระลูกวัด

สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ชี้ให้เห็นว่านอกเหนือไปจากผลประโยชน์ที่ได้รับจากจีค้ำคาวโดยตรงแล้ว ยังมีผลประโยชน์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามมาอีกด้วยจากกรณีที่ถ้ำค้ำคาวได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวอันสำคัญของชุมชน

การจัดการผลประโยชน์เกี่ยวกับ “จีค้ำคาว”

แนวทางการจัดการในอดีต

ถ้ำค้ำคาวในอดีตนั้นยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย และไม่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งในอดีตทางวัดเขาช่องพรานก็ไม่ได้ให้ความสนใจในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจากถ้ำค้ำคาวมากนัก แต่เดิมนั้นทางวัดก็ปล่อยให้ชาวบ้านเข้ามาเก็บจีค้ำคาวไปขายกันเอง โดยไม่มีการควบคุมหรือตั้งกฎเกณฑ์ใด ๆ ซึ่งพระครูวิสุทธาธิคุณเจ้าอาวาสวัดเขาช่องพรานปัจจุบันให้สัมภาษณ์ว่า

“.....สมัยก่อนนี้ทางวัดมีพวกตึกยาแล้วมานอนอยู่ในถ้ำ พอถึงหน้าน้ำพวกเรือใหญ่ผ่านมาบริเวณช่องพรานแล้วจะจ้างคนในนั้นมาจนถึงละ 2 ตังค์ 3 ตังค์ อยู่ประมาณครึ่งเดือนพอเต็มก็ล่องเรือออกไป คนจีนที่เขาวางพอรู้ว่าจีค้ำคาวขายได้ก็เริ่มทำขุ้งไว้เก็บ พอถึงหน้าแล้งก็ให้คนพวกนั้น โกงจีค้ำคาวไปขาย แต่จีมันมีไม่มากพอ มันก็เลยเอาจีดินไปผสม ตอนนั้นราคามันถึงละบาท คนโงยก็ได้ส่วนนี้ไปทางวัดยังไม่ได้อะไร” (สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2546)

ครั้นต่อมาในยุคสมัยที่หลวงปู่โต๊ะเป็นเจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน จึงได้มีดำริให้นำจี कांगลาวไปขายแล้วนำเงินเข้าวัด ซึ่งพระครูวิสุทธิคุณเล่าว่า

“...สมภารองค์ก่อนหลวงปู่โต๊ะเป็นพระหลวงตา แก่ก็บอกว่าเราจี कांगลาวอยู่แต่ไม่ได้กินเนื้อเต้าหมายความว่าอยู่กับ कांगลาวแต่คนอื่นเอาไปกิน ไม่มีเกณฑ์ ไม่มีการหวงห้าม จึงได้เริ่มทำการปิดถ้ำไม่ให้คนอื่นเข้าไปโกย ทางวัดโกยกันเอง คนที่เข้าไปโกยก็คือชาวบ้านที่ทางวัดจ้างให้ไปโกย”

แต่เดิมนั้น ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ใดมากนัก มีเพียงกรรมการวัดคนหนึ่งมาดูแลทำการนับจำนวนเพื่อที่จะจ่ายค่าจ้างเก็บจี कांगลาวให้แก่ชาวบ้านเท่านั้น ส่วนการขายก็จะมีผู้ซื้อจี कांगลาวที่เป็นผู้ซื้อผูกขาดประจำอยู่แล้ว ดังที่พระครูวิสุทธิคุณเล่าให้ฟังว่า

“แต่ก่อนใครจะโกยก็เข้ามาโกยได้ แต่ต้องมากองไว้ พอตอนเย็นหมดเวลาโกย กรรมการก็จะมานับว่าใครโกยได้เท่าไร แล้วทางวัดจะจ่ายเงินทันที แต่ก่อนพอโกยเสร็จแล้วต้องเอาไปไว้ที่หลังวัดหรือเป็นภูฎิในปัจจุบัน แต่สมัยก่อนเป็นขึงเก็บ พอหน้าน้ำเรือจะมาจอดชนทางวัดก็ขาย”

สำหรับกรรมการวัดที่ได้รับการมอบหมายให้มาดูแลการเก็บและซื้อขายจี कांगลาวมีจำนวนไม่มาก ราว 8-9 คน ซึ่งนายสะอาด สิทธิกุล อดีตผู้ใหญ่บ้านและอดีตรองกรรมการวัดในยุคหลวงปู่โต๊ะบอกว่า

“ในช่วงหลวงปู่โต๊ะ มีกรรมการเพียง 8-9 คน มีกำนันเจ กับผู้ใหญ่เป็นหลัก กรรมการ 8-9 คนนี้คัดเลือกกันเอง โดยเชื่อถือว่าทำงานเพื่อวัด ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ ไม่เหมือนปัจจุบันพูดลำบากเพราะวัดมีรายได้มากกว่าแต่ก่อน ปัจจุบันจี कांगลาวแพง” นอกจากนี้ นายสะอาดกล่าวเพิ่มเติมว่า “สมัยที่ผู้ใหญ่เป็นกรรมการ คนจุดจี कांगลาวจะเป็นการเวียนไปที่ละหมู่ เพื่อดูว่าแต่ละเสาร์จะได้กี่เกวียน แบ่งรายได้ผลัดเปลี่ยนกันไป” (สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2546)

ต่อมาในยุคของหลวงพ่อกบ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสคนถัดมาจากหลวงปู่โต๊ะและก่อนคนปัจจุบัน แนวทางและวิธีการจัดการในเรื่องการเก็บจี कांगลาวและการขายจี कांगลาวก็ยังมีลักษณะไม่แตกต่างไปจากเดิมมากนัก แต่ที่แตกต่างออกไปคือ การดูแลเก็บเงินรายได้ซึ่งแต่เดิมนั้นหลวงปู่โต๊ะ จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเงินรายได้ จะมอบหมายให้คณะกรรมการวัดจัดการดูแล การทำบัญชีกันเองแล้วนำเข้าบัญชีเงินฝากของวัด รวมทั้งการรายงานให้หลวงปู่โต๊ะทราบ แต่ในยุคของหลวงพ่อกบ การควบคุมดูแลเงินรายได้ หลวงพ่อกบจะจัดการ โดยลำพังและถืออำนาจเบ็ดเสร็จเพียงผู้เดียว ทั้งนี้ นายเที่ยง น่วมนารี อายุ 79 ปี ไวยาวัจกร วัดเขาช่องพราน ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นกรรมการวัดมาตั้งแต่ยุคหลวงปู่โต๊ะ ให้สัมภาษณ์ถึงการดูแลเงินของหลวงพ่อกบว่า

นายเที่ยง : ไม่อยากคุยเรื่องอาจารย์กับ ไม่ได้เรื่อง

ผู้สัมภาษณ์ : สมัยอาจารย์กบอยู่ การฝากเงินมูลค้ำงความเป็นยังไง

นายเที่ยง : เขาก็ไปฝากคนเดียว ฝากหรือไม่ฝากก็ไม่มีใครรับรู้ทั้งนั้น

อย่างไรก็ตามในยุคของหลวงพ่อกบ ก็เป็นช่วงระยะเวลาไม่นานนัก เนื่องจากในภายหลัง มีการรื้อเรียนหลวงพ่อกบ ในกรณีขี้กอกเงินของวัด และมีการฟ้องร้องคดี จนหลวงพ่อกบแพ้คดี ต้องย้ายไปอยู่ที่อื่น ซึ่งทราบว่าย้ายออกไปอยู่ที่พื้นที่นอกอำเภอโพธาราม แต่ยังคงพระภิกษุอยู่ ทั้งนี้ ในเรื่องเกี่ยวกับหลวงพ่อกบ ชาวบ้านในชุมชนมักไม่ค่อยกล่าวถึง ซึ่งอาจเป็นเพราะรู้สึกไม่ดี และ คิดว่าเป็นเรื่องที่สร้างความเสื่อมเสียแก่ชื่อเสียงของวัดและชุมชน

ทั้งนี้ การจัดการผลประโยชน์เกี่ยวกับขี้ค้ำงคว ในสองยุคที่ผ่านมา พระครูวิสุทธิธาธิคุณ เจ้าอาวาสปัจจุบัน เรียกยุคหลวงปู่ตะว่าเป็นยุคชาวบ้านเบ็ดเสร็จ โดยกล่าวว่า

“...พอได้มาแล้ว การจำหน่ายเป็นกรรมการวัดเบ็ดเสร็จ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน คนที่มีหน้าที่ปกครองท้องถิ่น สารวัตร กำหนด เทศบาลตำบล มีอำนาจเบ็ดเสร็จ เป็นระบบเอื้อกันไป เงินไม่ค่อยเข้าวัด เกือบกูดกันเอง” (สัมภาษณ์ ,20 สิงหาคม 2546)

ส่วนยุคหลวงพ่อกบเรียกว่า ยุคเจ้าอาวาสเบ็ดเสร็จ โดยกล่าวว่า “ยุคก่อนเจ้าอาวาส เปลี่ยนจากกรรมการเป็นเจ้าอาวาส มีอำนาจเบ็ดเสร็จ อยากให้ใครก็ได้ ไม่อยากให้ใครก็ได้” จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ในอดีตที่ผ่านมาการเก็บขี้ค้ำงควตั้งแต่เดิมนั้นยังไม่มิกฎเกณฑ์ใดมากนัก ชาวบ้านต่างก็ผลัดเปลี่ยนเวียนกันเข้ามาเก็บขี้ค้ำงคว ในระยะแรกก็ขายเป็นรายได้ของตนเอง ต่อมาวัดเข้ามาควบคุมจัดเก็บผลประโยชน์โดยจ่ายเป็นค่าจ้างการเก็บขี้ค้ำงควให้แก่ชาวบ้าน ส่วนรายได้จากการขายขี้ค้ำงควก็นำเข้าเป็นรายได้ของวัด ภายใต้การควบคุมดูแลของกรรมการวัดชุดหนึ่งซึ่งมักจะมีผู้นำชุมชน โดยตำแหน่งคือผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นกรรมการร่วมอยู่ด้วย แต่ก็ยังไม่ได้ควบคุมเข้มงวดมากนักในการเข้ามาเก็บขี้ค้ำงควของชาวบ้าน

อย่างไรก็ตาม สำหรับกรรมการวัดในยุคก่อนนั้นมักจะมาจากการเลือกโดยอาศัยความไว้วางใจจากเจ้าอาวาส ทั้งนี้พระครูวิสุทธิธาธิคุณกล่าวว่า “สมัยก่อนกรรมการวัดไม่ได้คัดเลือก เป็นการเจาะจงเลือกเอาเอง คว้าใครขยันก็เลือกเอาให้ครบตามจำนวน ใครที่อยากทำแต่ไม่ได้ทำก็หาโอกาสหาเวลาขูแวงตะแคงรั่วจนบางคนทนไม่ไหวก็ออกไปเองแล้วเอาคนที่ขู่ใส่เข้าไปแทน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการขัดกันในเรื่องผลประโยชน์ รวมทั้งกรรมการมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องในการดำเนินการด้วย ซึ่งพระครูวิสุทธิธาธิคุณกล่าวเพิ่มเติมว่า “มีกรรมการชุดเดียวมาจากการแต่งตั้งมาจากเจ้าอาวาสเรียกใช้ ปัญหาคือเมื่อมีกรรมการชุดเดียวเขาก็แย่งกันซื้อ มาถึงหน้าถ้า ไม่รู้จักกันเป็นแผนการทั้งนั้น ระยษนั้นเจ้าอาวาสไว้วางใจกรรมการมากกลายเป็นไม่รู้เท่าทันเกมกรรมการ”

แนวทางและวิธีการจัดการในปัจจุบัน

ในยุคปัจจุบันพระครูวิสุทธาธิคุณเป็นเจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางและวิธีการจัดการผลประโยชน์ในเรื่องจี๋ค่างควาใหม่ มีการจัดระบบการควบคุมดูแลการซื้อขายและการเก็บจี๋ค่างควาใหม่ทั้งหมด รวมทั้งวิธีการคัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการวัด ซึ่งแต่เดิมมีเพียงไม่กี่คน แต่ในยุคปัจจุบันมีกรรมการวัดประมาณ 80 คน ทั้งยังมีกรรมการย่อยชุดต่าง ๆ แยกกันออกไปอีก 2 ชุด คือ กรรมการร้านค้า กรรมการจำหน่ายมูลค่างควา นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการศูนย์อำนวยการท่องเที่ยว (ถ้ำค่างควา) อีก 1 ชุด ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้เป็นการร่วมมือกันระหว่างวัด ชุมชน และส่วนราชการ โดยมีเจ้าอาวาสวัดเขาช่องพรานเป็นกรรมการโดยตำแหน่งด้วย

"กรรมการวัดเป็นตัวแทนจากชุมชนต้องเป็นคนที่ใส่ใจเรื่องศาสนา มีศีลธรรม หลักในการตั้งกรรมการวัดก็คือ จะไม่เอาผู้นำท้องถิ่นมาเป็นกรรมการวัดเพราะจะหนักใจโดยปริยาย มันไม่เป็นอิสระและไม่ยุติธรรมต่อวัด อบต. ก็ต้องเกษียณแล้วเพราะว่าครั้งหนึ่งของปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านกำนันมักไม่เข้าวัดไม่รู้เพราะอะไร หรืออาจมาแต่มาเฉพาะเทศกาลเพราะขัดไม่ได้ ปัจจุบันกรรมการมาคุยกับพระ มาทุกวันพระมาทุกอาทิตย์ ไม่ต้องทำหนังสือเรียกประชุมเขาจะถามเอาตามตลอดว่าจะทำอะไรเขามาเข้าใจเรา เราก็ถามว่าน่าเป็นอย่างไร ไม่ดีรี...ก็ไม่เรียไรเป็นการพูดคุยตรวจสอบกัน โดยปริยาย ก็ไม่มีปัญหาเพราะแยกเรื่องศาสนาและการปกครองท้องถิ่น งานวัดมันเรียบง่ายไม่ต้องใช้อำนาจ งานของวัดชุมชนก็เอื้อกัน กำนันผู้ใหญ่บ้าน กำนันผู้ใหญ่บ้านไม่เข้าวัดแต่พ่อ-ผู้ใหญ่ พี่น้องก็มาร่วมเป็นเฉพาะตัวบุคคล ปัจจุบันยึดไม่ได้เพราะเป็นวาระ"คณะกรรมการวัด และคณะกรรมการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการวัดในปัจจุบันตรวจสอบจากเอกสารรายชื่อที่ได้จากวัดเขาช่องพราน พบว่ามีทั้งหมด 69 คน ดังมีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. นายเที่ยง น่วมนารี
2. นายจรูญ วันชะเอม
3. นายเงิน ชานู
4. ผู้ใหญ่ประเสริฐ วันชะเอม
5. ผู้ใหญ่แล หุ่นโกน
6. นายสุนทร สมจิต
7. นายบุญทิ้ง โมเล็ก
8. นายสม สังข์เสม
9. นายเขื่อน โมเล็ก

10. นายรวม เนตรสน
11. นายนม ชานู
12. นายสมชาติ ชานู
13. นายหอม บัวเบา
14. นายมิตร สิริทิกุล
15. นายลำยอง เสมออำ
16. นายบุญช่วย บัตรพันธ์
17. ร.ต.บุญชู ทองใบ
18. นายอ่อน สิริทิกุล
19. นายเม่า ทองใบ
20. นายสง่า สุนทรปั้น
21. นายเต๊ะ โยธา
22. นายผิน ชานู
23. นายสมาน ปลัดสิงห์
24. นายสมชาย ชานู
25. นายบุญช่วย โยธา
26. นายแมว บัวเบา
27. นายเขียน ชานู
28. นายสุค สวาพจน์
29. นายอิม ชูระเชตุ
30. นายนนท์ ทองมอญ
31. นายล้วน หุ่นโกน
32. นายสำลี นาคหนูน
33. นายสุรินทร์ วันชะเอม
34. นายสบ สิริทิกุล
35. นายสนอง โมเล็ก
36. นายจิ้น รอดเขียว
37. นายใช้ เพ็ญสุบน
38. นายยอด วัฒนา
39. นายเสี้ยว ทองพูล

40. นายเสงี่ยม คงสุวรรณ
41. นายสงัด มีเรียน
42. นายม้วน สุธาพจน์
43. นายอรุณ วีระเชื้อ
44. นายบุญรอด บัวเบา
45. ผู้ใหญ่สะอาด สิทธิกุล
46. ผู้ใหญ่มาก เปียชาติ
47. นายรด วีระเชื้อ
48. นายเจือ ผึ้งเสื่อ
49. นายสุชาติ โมเล็ก
50. นายสนั่น โประณะ
51. นายขงยุทธ เดือนทา
52. นายบุญมี บัตรพันชนะ
53. นายเจือ แยมมา
54. นายสำราญ ผึ้งเสื่อ
55. นายไชย จีนไฟ
56. นายเมี้ยน อุดมมาลี
57. นายบุญเลิศ วีระเชื้อ
58. นายหนู อะละมาลา
59. นายสำรวย สุ่มเมา
60. นายบุญช่วย ชานู
61. นายจู้ สังข์ทอง
62. นายประสิทธิ์ สร้อยน้ำ
63. นายสังวาลย์ บัวเบา
64. นายเวียน ทองมี
65. นายประสิทธิ์ วันชะเอม
66. นายไกล่ รอดอิม
67. นายเฟิน เนียมราช
68. นายประสิทธิ์ เกิดขาว
69. นายแปะ พันท้าว

ส่วนคณะกรรมการร้านค้า ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแลและดำเนินการจัดเก็บรายได้จากการให้เช่าพื้นที่ของวัดเพื่อค้าขาย และดูแลร้านค้าของวัดเอง มี 3 คน ได้แก่

1.	นายสุนทร	สมจิต	ประธานกรรมการ
2.	นายบุญทิ่ง	โมเล็ก	กรรมการ
3.	นายเสี้ยว	ทองพูล	กรรมการ

คณะกรรมการอีกชุดหนึ่งที่มีความสำคัญมากและเป็นแกนหลักในการดูแลจัดการผลประโยชน์จากจี้ค้ำกว ได้แก่ คณะกรรมการซื้อขายมูลค้ำกว ซึ่งมีทั้งหมด 5 คน ได้แก่

1.	นายจรูญ	วันชะเอม	ประธานกรรมการ
2.	นายบุญทิ่ง	โมเล็ก	กรรมการ
3.	นายไชย	จิ้นไผ่	กรรมการ
4.	นายสุนทร	สมจิต	กรรมการ
5.	นายสมชาติ	ชานู	กรรมการ

กรรมการชุดนี้มีอำนาจในการกำหนดราคา จัดระบบระเบียบเฉพาะหน้าในการจำหน่ายจี้ค้ำกวได้ตามความเหมาะสม

นอกจากนี้วัดยังมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการศูนย์อำนวยการท่องเที่ยว (ถ้ำค้ำกว) อีกด้วย ซึ่งปัจจุบันคณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วย

คณะกรรมการในตำแหน่ง

1. เจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน	หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย
2. นายกเทศมนตรีตำบลเขาขวาง	หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย
3. กำนันตำบลเตาปูน	หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย
4. หัวหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาช่องพราน	หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย
5. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดช่องพราน	หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้ง

1. นายผิน	จำเจริญ
2. นายนม	ชานู
3. นายจำลอง	ทองรุ่ง
4. นายบุญทิ่ง	โมเล็ก
5. นายแล	หุ้นโกน
6. นายสุนทร	สมจิต
7. นายหอม	บัวเบา

ดังนั้น จะเห็นว่า ในยุคปัจจุบัน เจ้าอาวาสพยายามดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการ และมีการจัดการผลประโยชน์ของวัดมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก การแต่งตั้งกรรมการวัดเป็นจำนวนมาก เกือบ 70 คน โดยแต่งตั้งจากชาวบ้านในชุมชนที่มาจากหลายๆ หมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม พระครูวิสุทธาริคุณ กล่าวว่า การแต่งตั้งกรรมการวัดนั้นก็มิใช่ว่าใจและกฎเกณฑ์กำหนดไว้ มิได้แต่งตั้งตามอำเภอใจโดยไม่ได้ไตร่ตรองคัดเลือก ซึ่งพระครูวิสุทธาริคุณให้สัมภาษณ์ว่า

“กรรมการวัดเป็นตัวแทนจากชุมชน ต้องเป็นคนที่ใส่ใจเรื่องศาสนา มีศีลธรรม หลักการตั้งกรรมการวัดคือ 1.มีศีล 2.เป็นที่ยอมรับในชุมชน 3.มีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี และ 4. ต้องเป็นเพศชาย” นอกจากนี้พระครูวิสุทธาริคุณได้กล่าวเพิ่มเติมต่อว่า “ยุคอาตมาจัดตั้งกรรมการมีระเบียบง่าย ๆ จะไม่เอาผู้นำท้องถิ่นมาเป็นกรรมการวัด เพราะคุณจะหนักใจโดยปริยาย มันไม่เป็นอิสระ และไม่ยุติธรรมต่อวัด ก็เพราะว่า ครึ่งหนึ่งของผู้ใหญ่บ้าน กำนันมักไม่เข้าวัด ไม่รู้เพราะอะไร มีมาเฉพาะเทศกาล เพราะขัดไม่ได้...” (สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2546)

จะเห็นว่าในการแต่งตั้งคณะกรรมการวัดนั้นมีการกันผู้หญิง และผู้นำท้องถิ่นที่มีตำแหน่งทางการปกครอง หรือตำแหน่งราชการออกไปโดยอ้างว่า ขาดความเป็นอิสระในการเข้ามาทำหน้าที่ช่วยงานที่วัด

การจัดการซื้อขายซี้ค้ำคว

การซื้อขายซี้ค้ำควในยุคปัจจุบัน ได้มีการออกระเบียบเป็นประกาศแถลงการณ์ติดไว้ที่บริเวณวัด ซึ่งได้มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลายประการ และมีคณะกรรมการเข้ามาควบคุมดูแลในเรื่องดังกล่าว

ทั้งนี้ ในปี พ.ศ.2543 เจ้าอาวาสและกรรมการวัดได้มีการจัดระบบ และประกาศเป็นระเบียบการซื้อขายซี้ค้ำคว โดยได้ออกแถลงการณ์ เรื่องมูลค้ำคววัดเขาช่องพราน ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2542 (ดูรายละเอียดจากเอกสารในภาคผนวก) จัดระเบียบการซื้อขายซี้ค้ำควใหม่ โดยยกเลิกระบบการจับสลากผู้มีสิทธิ์ซื้อขายซี้ค้ำคว เปลี่ยนเป็นให้ผู้ซื้อมาซื้อกับทางวัดโดยตรง ในวันเสาร์ ตั้งแต่ 18.00 นาฬิกา เป็นต้นไป กรณีที่ผู้ซื้อจำนวนมากตั้งแต่ 60 ถึงขึ้นไปและเป็นเกษตรกรจะได้รับการพิจารณาก่อน แต่ผู้ซื้อต้องนำถุงปุ๋ยมาใส่ซี้ค้ำควเอง โดยทางวัดขายในราคาถังละ 100 บาท หรือกระสอบ(ปุ๋ย) ละ 300 บาท (1กระสอบใส่ได้ 3 ถัง) โดยมีคณะกรรมการบริหารมูลค้ำคว ทำหน้าที่ควบคุมดูแลและจัดจำหน่ายซี้ค้ำควในแต่ละครั้ง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 ทางวัดโดยมติที่ประชุมกรรมการวัดได้กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการซื้อขายซี้ค้ำควใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงวิธีการซื้อด้วยการเปิดจำหน่ายบัตรมูลค้ำคว จำนวน 250 ใบต่อคร้ว เริ่มขายตั้งแต่เวลา 08.00 – 11.00 น.บัตรละ 350 บาท บัตร 1 ใบจะได้มูลค้ำคว 1

กระสอบ (หรือ 3 ถัง) โดยกำหนดให้ 1 คนซื้อได้ไม่เกิน 3 ใบ และห้ามเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีซื้อบัตรดังกล่าว นอกจากนี้ ได้ออกระเบียบห้ามมิให้กรรมการวัด จี๋ค้ำควาและร้านค้าที่ขายของอยู่ในบริเวณวัด มีสิทธิในการซื้อจี๋ค้ำควา ทั้งนี้ การซื้อขายจี๋ค้ำควาให้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแล และการจัดระเบียบของคณะกรรมการซื้อขายจี๋ค้ำควา ระเบียบใหม่ดังกล่าวเริ่มใช้มาตั้งแต่ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2544 จนถึงปี พ. ศ. 2545

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ การขายจี๋ค้ำควาในแต่ละครั้งทางวัดจะกันจี๋ค้ำควาส่วนหนึ่งไว้ก่อนเพื่อนำไปบรรจุถุงสำหรับขายปลีกให้นักท่องเที่ยวและผู้ซื้อขายย่อยในวันที่มีตลาดนัด ถุงละ 20 บาท ซึ่งจำนวนที่กันไว้ ก็แล้วแต่กรรมการจะพิจารณา ซึ่งไม่เท่ากันในแต่ละครั้ง หากเป็นช่วงเทศกาลท่องเที่ยวก็อาจเก็บไว้เองมากกว่าฤดูกาลปกติ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 จนถึงปัจจุบัน ทางวัดได้มีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบการซื้อขายจี๋ค้ำควาอีกเล็กน้อย โดยจากเดิมที่กำหนดโควตาในการซื้อบัตรมูลค้ำควาได้คนละไม่เกิน 3 ใบ ได้เปลี่ยนเป็นวิธีการให้ทุกคนลงชื่อเข้าคิวกันก่อน หลังจากนั้นจะนับจี๋ค้ำควาที่เก็บได้ทั้งหมด แล้วนำจำนวนผู้ซื้อที่เข้าคิวได้มาหารเฉลี่ยกับจำนวนจี๋ค้ำควาทั้งหมด ซึ่งทำให้แต่ละคนจะได้ซื้อจี๋ค้ำควาในจำนวนเท่าๆกัน ในราคากระสอบละ 360 บาท โดยเศษที่เหลือกับส่วนที่ทางวัดกันไว้ตั้งแต่ต้นนั้น ทางวัดอาจนำออกประมูลขายภายหลังจากทำการซื้อขายตามโควตาหรือตามที่เฉลี่ยให้ทุกคนเสร็จแล้ว

เหตุการณ์ต่อไปนี้เป็นสถานการณ์ที่บันทึกได้จากการสังเกตภาคสนามในวันที่ 12 กรกฎาคม 2546 ระยะเวลา 8.00 – 13.00 น.

บันทึกเหตุการณ์การซื้อขายจี๋ค้ำควา

วันเสาร์ที่ 12 ก.ค. 46 เวลา 8.00-13.00 น.

มีผู้ซื้อมารอซื้อจี๋ค้ำควาตั้งแต่ 7 โมงเช้า เวลา 11.00 – 12.00 น. มีกรรมการวัดมาจัดการซื้อขายจี๋ค้ำควาด้วย โดยแบ่งกรรมการซื้อจี๋ค้ำควาจากชาวบ้านที่โกยออกมา จำนวน 10 คน วันเสาร์นี้เป็นเวรของกรรมการวัดจากหมู่ 4 ต.เตาปูน โดยกรรมการชุดนี้จะมีหน้าที่ช่วยโกยจี๋ค้ำควาใส่กระสอบพลาสติก ความจุกระสอบละ 3 ถัง และกรรมการจะมีหน้าที่จำใจให้คนโกยถังละ 20 บาท โดยที่คนโกยนำจี๋ค้ำควาของแต่ละคนมาแยกกองเอาไว้จนหมด แล้วกรรมการจึงตัดจี๋ค้ำควาต่อหน้าชาวบ้านที่เป็นผู้โกยออกมา แล้วมัดกระสอบแยกเป็นกองๆ แล้วจึงนับเป็นจำใจให้คนโกย จะทำอย่างนี้ไปจนกระทั่งโกยจี๋ค้ำควาจนหมดประมาณ 10.30 น.

จากนั้นจะเป็นการขายจี้ค่างควา กรรมการขายจี้ค่างควาจำนวน 5 คน ซึ่งเป็นกรรมการวัดเกี่ยวกับจี้ค่างควาโดยเฉพาะ นำโดย นายจรูญ วันชะเอม พร้อมกรรมการอีก 4 ท่าน รวมทั้งยังมีผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน (พระน้อย) มานั่งคอยอยู่ด้านหลังอีกด้วย กรรมการชุดขายจี้ค่างควานี้จะต้องมาทุกวันเสาร์ และมีหน้าที่ขานรายชื่อผู้ซื้อจี้ค่างควาที่มาเซ็นชื่อเอาไว้ตามลำดับก่อนหลังและจัดสรรจำนวน โดยการเฉลี่ยจากจำนวนจี้ค่างควาที่มีทั้งหมดในวันนั้น วันนี้มี 21 คิว ดังนี้

1. นายดี ดำเนินสะดวก	4 คน	จำนวน 8 กระสอบ
2. นายมนัส บ้านแพ้ว	6 คน	จำนวน 12 กระสอบ
3. นายสงวน	2 คน	จำนวน 4 กระสอบ
4. นายแดง บ้านแพ้ว	2 คน	จำนวน 4 กระสอบ
5. นายเล็ก ดำเนินสะดวก	2 คน	จำนวน 4 กระสอบ
6. บ้านแพ้ว	1 คน	จำนวน 2 กระสอบ
7. นางน้อย	2 คน	จำนวน 4 กระสอบ
8. วิชัย บ้านแพ้ว	5 คน	จำนวน 10 กระสอบ
9. ประเสริฐ บางมด	5 คน	จำนวน 10 กระสอบ
10. นายบันดาล	1 คน	จำนวน 2 กระสอบ
11. นภาพร เต่าปูน	2 คน	จำนวน 2 กระสอบ
12. ประสาร ดำเนิน	1 คน	จำนวน 2 กระสอบ
13. วิชัย ดำเนิน	3 คน	จำนวน 6 กระสอบ
14. ฤดี	4 คน	จำนวน 8 กระสอบ
15. นายศักดิ์	5 คน	จำนวน 10 กระสอบ
16. สุกัลยา	6 คน	จำนวน 12 กระสอบ
17. นันทพร กทม.	3 คน	จำนวน 6 กระสอบ
18. สำเร็จ ราชบุรี	2 คน	จำนวน 4 กระสอบ
19. สมหมาย	5 คน	จำนวน 10 กระสอบ
20. วันเพ็ญ	8 คน	จำนวน 16 กระสอบ
21. สมควร	2 คน	จำนวน 4 กระสอบ

หลังจากที่กรรมการขานชื่อตามคิวทั้งหมดแล้ว ยังมีจี้ค่างควาเหลือ 33 กระสอบ กรรมการจึงประกาศประมูลทันที โดยแบ่งการประมูลออกเป็น 2 รอบ เพราะรอบแรก 20 กระสอบ ประมูลได้กระสอบละ 451 บาท รอบสอง 13 กระสอบ ประมูลได้ราคากระสอบละ 432 บาท

คิวแต่ละคิวจะมีจำนวนคนไม่เท่ากัน กรรมการซื้อขายจีค่างคาวจะนับจากจำนวนคนเป็นหลักแล้วเฉลี่ยจำนวนบูยจีค่างคาวอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดที่เคร่งครัดด้วยว่าผู้ซื้อทุกคนจะต้องแสดงตัวต่อหน้ากรรมการวัดด้วย และห้ามมิให้นำซื้อเด็กที่อายุน้อยกว่า 15 ปี มาลงซื้อเพื่อซื้อมูลค่างคาว ทั้งนี้โดยให้กรรมการซื้อขายจีค่างคาวของวัดฯ เป็นผู้ควบคุมดูแล

ระหว่างที่มีการขายซื้อกรรมการขายจีค่างคาว จะประกาศกติกาในการซื้อจีค่างคาวให้ทราบร่วมกัน อาทิ การซื้อจีค่างคาวทุกคนมีสิทธิ์เท่ากัน จะเฉลี่ยจากจำนวนจีค่างคาวที่มีอยู่ และจะเป็นไปอย่างโปร่งใส ตรงไปตรงมา ขอให้มั่นใจได้ และการซื้อจีค่างคาวผู้ซื้อเองก็ต้องซื้อสัตย์ด้วย โดยการจะต้องแสดงตนทุกคน ห้ามมิให้นำเด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปี มาลงซื้อซื้อจีค่างคาวคาวจากการสอบถามผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็นผู้ซื้อขาประจำที่มาจาก อ. คำเนิน สะดวก และรู้จักดีเป็นพิเศษ เป็นอย่างดี ในกรณีนี้เจออยู่ 2 กรณี และยังมีกรณีที่เขียนชื่อคน 2 คน แต่เมื่อกรรมการขอให้แสดงตัว กลับมีเพียงคนเดียวเป็นครู โรงเรียนช่องพรานวิทยา ทางกรรมการวัดจึงให้บุคคลที่มีชื่อร่วมมาแสดงตัวก่อนจึงจะขายจีค่างคาวให้ได้

อนึ่งคณะกรรมการต่างๆเกี่ยวกับการซื้อขายจีค่างคาวนี้ “คณะกรรมการซื้อขายมูลค่างคาว” จะมีอำนาจสูงสุด และได้รับเบี้ยเลี้ยงตอบแทนมากที่สุดประมาณครั้งละ 500 บาท ส่วนคณะกรรมการชุดอื่นๆ ได้แก่ คณะกรรมการนับจำนวนมูลค่างคาว คณะกรรมการบรรจุและขนมูลค่างคาวเหล่านี้จะได้เบี้ยเลี้ยงครั้งละ 100-120 บาท อย่างไรก็ตามในระหว่างดำเนินการ ทางวัดจะมีอาหาร เครื่องดื่มให้บริการกรรมการที่มาช่วยงานทุกคน คณะกรรมการชุดต่างๆยกเว้นคณะกรรมการซื้อขายมูลค่างคาวจะเป็นคณะกรรมการที่ผลัดเปลี่ยนเวียนกันมาจากชุมชนในหมู่บ้านต่างๆ แต่ก็จะเป็นกลุ่มของกรรมการวัดชุดใหม่ ส่วนคณะกรรมการซื้อขายมูลค่างคาวจะเป็นกรรมการที่ลงนามแต่งตั้งโดยเจ้าอาวาสภายใต้มติที่ประชุมใหญ่และปฏิบัติหน้าที่ตลอดปี สำหรับกรรมการซื้อขายมูลค่างคาวชุดปัจจุบันนี้ ได้รับการแต่งตั้งสืบต่อเนื่องมา 3 สมัยแล้ว

สำหรับการเก็บหรือโกยจีค่างคาวออกมาจากถ้ำนั้นก็ยังเป็นไปตามระบบเดิม กล่าวคือ ทางวัดจะเปิดประตูถ้ำให้ชาวบ้านเข้าไปทำการโกยจีค่างคาวตั้งแต่ 04.00 น เป็นต้นไป จนถึง 12.00 น. ชาวบ้านผู้ใดต้องการโกยจีค่างคาวก็สามารถเข้าไปดำเนินการได้ทันที แต่ในทางปฏิบัติจะเป็นไปในลักษณะที่ได้รับการจับจองพื้นที่ในถ้ำไว้แล้ว โดยชาวบ้านแต่ละคนจะรู้ว่าพื้นที่บริเวณใดเป็นของผู้ใดจองไว้ มักเป็นพื้นที่ที่ได้มีการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่หรือปู่ตายายแล้ว ซึ่งผู้ที่เก็บจีค่างคาวได้มีการเข้าไปขุดหลุมตื้นๆ และปรับพื้นที่โดยการเกลี่ยหินออกไปเป็นหลุมขนาดไม่ใหญ่มากและไม่ลึกเพื่อให้ค่างคาวลงมาถ่ายและการปรับพื้นที่ขุดหลุมไว้เป็นการแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวมีผู้ใช้สิทธิ์จับจองไว้แล้ว แต่ไม่มีการติดป้ายชื่อไว้ที่หลุมแต่อย่างใด เพราะต่างคน ต่างก็รู้ว่าพื้นที่ของตนเองอยู่บริเวณใด ซึ่งนางสมพิศ อินฺหุ ผู้เก็บจีค่างคาวรายหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า

- ผู้สัมภาษณ์ : พี่มีที่เก็บขี้ค่างควายเยอะไหม
นางสมพิศ : ก็มีเป็นหลุม เป็นหลุม
ผู้สัมภาษณ์ : แล้วจงยังงัย
นางสมพิศ : ส่วนใหญ่ไม่ได้จงหรืออก เข้าไปแย่งกัน ใครไปก่อนก็ได้เยอะ แต่มักำนันคนก่อน เขาบอกมาให้แบ่งไปเลย ที่ของใครที่ของมันเป็นส่วน ตอนนี่ก็ไม่มีใครแย่งใคร
ผู้สัมภาษณ์ : พี่หลงหลุมบ้างไหม
นางสมพิศ : ไม่มี หลงไม่ได้ เขาค่า
ผู้สัมภาษณ์ : สมมติ เสาร์นี่ไม่ว่าง หรือป่วยทำยังงัย
นางสมพิศ : ก็ให้พี่ๆ น้อยๆ ไปเก็บ
ผู้สัมภาษณ์ : จ้างได้ไหม
นางสมพิศ : ไม่ได้

หรือกรณีของนายกลอง แหยมแจ่ม อายุ 50 ปี ผู้เก็บขี้ค่างควายอีกรายหนึ่งก็เช่นเดียวกัน ได้ขูดขี้ค่างควายสืบทอดมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ นายกลองบอกว่า “ตามเขามาตั้งแต่พ่อแม่ พอพ่อแม่สิ้นก็ทำต่อ โภยกต่อเมื่อก่อนต้องแย่งกัน เดี่ยวนี้ไม่ต้องแย่ง แย่งใครแย่งมัน” (สัมภาษณ์ 13 กรกฎาคม 2546)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในส่วนของ การเก็บขี้ค่างควาย แม้ว่าทางวัดจะไม่ได้ออกกฎเกณฑ์ควบคุมมากนัก แต่ก็ไม่ค่อยเกิดปัญหาความขัดแย้งกันในทางปฏิบัติ เนื่องจากการเก็บขี้ค่างควาย ได้มีการสืบทอดปฏิบัติกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย และพ่อแม่จนทุกคนต่างรู้กันว่าบริเวณใดเป็นสิทธิ์จับจองของใคร จึงไม่มีการแย่งชิงพื้นที่กันในการเก็บขี้ค่างควาย ซึ่งลักษณะการเกื้อกูลกันดังกล่าวอาศัยความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาแบบเครือญาติเป็นหลักนั่นเอง

อีกประการหนึ่งพบว่า ชาวบ้านที่เข้ามาเก็บขี้ค่างควายส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านหมู่ที่ 4 เนื่องจากเป็นหมู่ที่ไม่ค่อยมีที่ดินหรือที่นาเป็นของตนเอง มักจะประกอบอาชีพ เช่นนาทำหรือรับจ้าง ในขณะที่หมู่อื่นๆ หรือแม้กระทั่งชาวบ้านในหมู่ที่ 2 ซึ่งอยู่ในพื้นที่ถ้ำค่างควายโดยตรงก็ยังไม่ค่อยมาเก็บขี้ค่างควายกัน เพราะมักจะมีที่ดินทำกินของตนเอง และมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีเมื่อเปรียบเทียบกับชาวบ้านในหมู่ 4 ประกอบการเก็บขี้ค่างควายนั้นผู้เก็บต้องทนกับกลิ่นเหม็น และบางรายอาจมีอาการแพ้ คันอีกด้วย ดังนั้นผู้ที่ไม่เคียดร้อนเรื่องเงินรายได้จึงไม่อยากจะเข้ามาเก็บขี้ค่างควาย

ปัจจุบันทางวัดจ่ายค่าจ้างเก็บขี้ค่างควายให้แก่ชาวบ้านในอัตราถังละ 20 บาท โดยให้ชาวบ้านขนขี้ค่างควายที่โกยได้ออกจากถ้ำมากองไว้บริเวณลานที่วัดจัดให้ ซึ่งจะมีกรรมการนับจำนวนคอยควบคุมและนับจำนวนของแต่ละคนที่ทำได้ โดยใช้วิธีแจก“ตุ้” (ไม้ไผ่เหลาเป็นก้านยาวๆประมาณตะเกียบ) แล้วนับจำนวนที่แต่ละคนได้รับก็จะทราบจำนวนของแต่ละคน

จากนั้นเมื่อรวมจำนวนที่แต่ละคนได้ ทางวัดก็จะจ่ายเงินให้ตามจำนวน ซึ่งที่ผ่านมามีผู้ทำรายได้มากที่สุดภายในครึ่งวันเป็นจำนวน 2,000 บาท (100ถัง) และน้อยที่สุดเท่าที่เคยพบว่าเป็น 80 บาท (4ถัง)

การมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว(เจ้าอาวาส)

"ปัญหาทั้งหลายแก้ไขได้หมด ปัญหาที่ยังแก้ไขไม่ได้มีน้อย ท่องเที่ยวแก้ไขไม่ได้ ต้องใช้ความร่วมมือหลายด้าน โดยเฉพาะผู้มีอำนาจสั่งงบประมาณในการช่วยเหลือดูแลเพราะเขามองว่าไม่สำคัญมองว่าที่วัดๆ ไม่ได้ปิดกัน มีแต่ร้องขอเพราะว่าท่องเที่ยวเป็นประโยชน์ส่วนรวม"